

Monori Gábor – Jogi alaptan 3. rész
Előadás leirat

Áttérünk most az államtani követelményekre, és ennek kapcsán az első fő témakör az állam fogalma és az államterület, amiről beszélnék Önöknek. Az állam definíciója a következő: az állam olyan szervezet, amely a területén élő népesség felett főhatalmat gyakorol. Ez alapján az állam fogalmának három fő alkotóelemét különböztetjük meg. Az államterületet, az állam népességét és az állam főhatalmát, amit mi a jogi egyetemen úgy mondunk másképpen, hogy az állam szuverenitása. Itt az első témakörben most az államterülettel fogunk foglalkozni. Az államterület kapcsán azt mondhatjuk, hogy korábban az államterület a földfelszín államhatárok által körülvelt része volt, azonban napjainkra, a XX-XXI. században az államterület már egy háromdimenziós térnek tekinthető. Az államterületnek ugyanis nem csak a föld felszínén van kiterjedése, mint egy dimenzió, hanem lefelé a Föld mélye felé is, és felfelé a légtérben is. Nézzük meg konkrétan akkor a három dimenziót! Kezdjük először fölfelé. Meddig terjed a légtérben az államterület? Azt mondhatjuk, hogy felfelé a Kármán-vonalig terjed. Ez körülbelül 100 km-es magasság, amelyet Kármán Tódor magyar tudós fedezett fel. A levegő felhajtóerejével működő repülőgépeknek ez a maximális repülési magassága, gyakorlatilag ez a világűr határa. A világűr már mindenki által szabadon használható terület egyébként. Viszont ez alatt az államok saját légterüket azokkal a repülőgépekkel, ugye mi például Gripen-ekkel meg tudjuk védeni. Lefelé meddig terjed az államterület? Lefelé a Föld középpontja felé vetített síkok határozzák meg az államterületet. Mégpedig képzeljük el ugye Földünket globálisan, és mondjuk itt a tetején Magyarországot. Ezt követően, ha magyar államhatároktól a Föld középpontja felé, lefelé síkokat vetítünk, ez egy gúlát eredményez, és ezen területrészt a Földből magyar államterületnek minősül egészen a Föld középpontjáig. Az itt lévő természeti erőforrások, például Magyarország nagyon erős ásványvizekben, az adott országot ugye gazdagítják. Az arab államok például ásványokban, természeti ásványokban, földgázban, kőolajban gazdagok.

A harmadik ugye a Föld felszíne, amelyet dimenzióként, államterületként meg kell jegyeznünk. Itt megkülönböztetünk szárazföldi- és vízi államterületet. A szárazföldi államterületen belül pedig tovább oszthatjuk egybefüggő államterületként az államterületet, ilyen például Magyarország államterülete, illetőleg tagolt államterületté. Tagolt államterület pedig a szigetországok, Görögország, Nagy-Britannia vagy Japán, példaként.

Monori Gábor – Jogi alaptan 3. rész
Előadás leirat

Beszélnünk kell az állam vízi területéről is, a vízi államterületről is. Ennek kapcsán azt jegyezzék meg, hogy az államhatáron belül lévő álló- és folyóvizek az adott állam területéhez tartoznak. Tehát így például a Balaton, a Velencei-tó, magyar államterület. Folyók esetében a Duna, a Tisza, vagy sorolhatnám a többi folyót, magyarországi szakasza - magyar államterület, amik tisztán az államhatáron belül vannak. Míg azok a folyószakaszok pedig, amelyek más államokkal közösek, lásd mondjuk Magyarország, Horvátország, ugye közös Dráva szakaszát. Ott a sodorvonal határozza meg az államhatárt. A sodorvonal az, ahol a folyó a leggyorsabban folyik.

Felvetődik a kérdés a vízi terület kapcsán, hogy mi a helyzet a tengerekkel, óceánokkal. Ennek kapcsán azt jegyezzék meg, hogy a nyílt óceán, a nyílt tenger mindenki által szabadon használható terület. De, akkor tartozik-e valami a tengerekből, az óceánokból az államterülethez? Igen tartozik, ez pedig a partvonalától mérve 12 tengeri mérföld. Ezt nevezik az adott ország felségvizének, vagy más néven parti tengernek.

Az államterület kapcsán beszélnünk kell még speciális államterületekről is. Ezek úgynevezett fikciók, amelyeket majd a jogszabály típusoknál tanulnak a Kolleginák és Kollegák. Itt az úszó államterületről, és a repülő államterületről fogok Önöknek beszélni. Az úszó államterület az adott ország lobogójával ellátott hajókat jelenti. Tehát például, ha magyar lobogó alatt a nyílt tengeren a Föld másik felén hajózik egy hajó, és ott valaki bűncselekményt követ el, hiába van több tízezer kilométer távolságra hazánktól, a magyar Btk. szabályai lesznek irányadók. A másik a repülő államterület, ez pedig az adott országban lajstromozott repülőgépeket jelenti. Ha már jártak a Liszt Ferenc Reptéren, és nézték a föl-le szálló gépeket, akkor a repülőgépek farok részénél láthatják azokat a lajstromszámokat, ami magyar repülőgépeknél H-betűvel kezdődik, és ez mutatja azt, hogy ugyanúgy, ha ott bűncselekményt követnek el, ott a magyar jogszabályok irányadóak.

Végezetül beszélnünk kell ezen témakör kapcsán az államhatárról. Az államhatár egyrészt elválasztja az államokat egymástól, másrészt pedig

Monori Gábor – Jogi alaptan 3. rész
Előadás leírata

elválasztja az adott országot a minden állam által használható egyéb területektől, így a korábban is említett világúrtól, illetve a nyílt tengertől. Az államhatárnak két típusát különböztetjük meg, a természetes államhatárt és a mesterséges államhatárt. A természetes államhatárt természeti képződmények jelentik. Ilyenkor például egy hegygerinc választ el országokat, és alkotja az államhatárt. Lásd mondjuk a Mount Everest esetében, amely Kínát és Nepált egymástól elválasztja, vagy mondjuk egy határfolyó alkotja ezt a természetes államhatárt, ahogy említettem Önöknek, a Dráva ilyen, Magyarország, Horvátország, a Duna, Magyarország és Szlovákia között. A másik típusa az államhatároknak a mesterséges államhatár. A mesterséges államhatár jellemzője pedig az, hogy földrajzi, hosszúsági és szélességi fokok alapján kerül meghatározásra az államhatár. Ha megnéznék egy földrajzi térképet, akkor ez nagyon jól látható több afrikai állam esetében, amikor nagyon egyenes vonalat látnak államhatárként. Itt tapasztalhatják azt, hogy mesterséges államhatár került meghatározásra. Az állam népességének követelményei: Az állam népességéről két értelemben lehet beszélni. Megkülönböztetünk jogi értelemben vett népességet és tényleges értelemben vett népességet. Jogi értelemben vett népesség alatt az adott ország állampolgárait értjük, akiket sajátos jogok és kötelezettségek fűznek államukhoz. Tényleges értelemben vett népesség alatt pedig minden személyt értünk, aki adott időpontban az ország területén tartózkodik, tehát ide tartoznak az adott ország állampolgárai mellett a külföldiek, a hontalanok, a menekültek is, hiszen az adott ország területi felségjoga kiterjed rájuk is. Ha itt Magyarországon valaki elkövet egy bűncselekményt, a magyar hatóságok vele szemben eljárnak, függetlenül attól, hogy belföldi, külföldi, hontalan, menekült állampolgárról van szó. Az állampolgársági jogviszony tartalmáról kell beszélnem. Négyfajta státuszát különböztetjük meg az állampolgárságnak. Az első az aktív státusz, ami az állami tevékenységben való részvétel jogát jelenti, mely a demokráciákra jellemző. Tehát ennek kapcsán például azt, hogy az állampolgárok népszavazáson vehetnek részt, és az ország legfontosabb kérdéseiben akár dönthetnek is. Ugye ez a közvetlen hatalomgyakorlásnak, a népszuverenitásnak az egyik legjobb és legszebb megnyilvánulása. A következő az állampolgárság passzív státusza. Ez az állammal szembeni kötelezettségek teljesítésére utal. Tehát az állam azt mondja például, jogszabályaiban, hogy be kell fizetnem az adót, akkor azt a személyi jövedelemadót május 20-ig

Monori Gábor – Jogi alaptan 3. rész
Előadás leirat

teljesíteni kell. Ha valakit tanúként megidéznek egy tárgyalásra, akkor megjelenési kötelezettsége van a bíróságon. A harmadik státusz a negatív státusza az állampolgárságnak. Ez az állampolgárok állami parancsok alóli mentességét, azaz szabad egyéni tevékenységüket jelenti. Nagyon sok kérdéskört a jogszabályok lefednek. Ez is a jog fő feladata, hogy szabályozza a békés együttélést. De, azokban a kérdésekben, amelyeket a jog nem szabályoz, az állampolgároknak, a jogalanyoknak megvan a lehetősége és szabadon cselekedhetnek. Erre a jogrendszerünknek az alapelve az, hogy amit a jog nem tilt, az megengedett magatartásnak minősül. A negyedik, utolsó státuszunk a pozitív státusz, amely valamely tevékenység igénylése az államtól, és ilyen például a bírói úton történő jogvédelem. Tehát hogyha én betartottam a jogszabályokat, a másik fél nekem kárt okozott, mondjuk egy szerződésszegéssel, akkor az okozott kárt kérem, hogy a bíróság ítélje meg számomra. A következőkben áttérünk a magyar állampolgárság jellemzőire, és elsőként itt az állampolgárságunk keletkezésének alapelveiről kell, hogy beszéljék. A fő elve a magyar állampolgárságunk keletkezésének a vérségi elv, latinul *Ius Sanguinis*, amely azt mondja ki, hogy a magyar állampolgár gyermeke születésénél fogva magyar állampolgár lesz. Előfordulhat azonban az az eset is, amikor mondjuk egy kisgyermeket egy kórházi inkubátorba tesznek be, és nem tudjuk azt, hogy ki a gyermek szülője. Erre az esetre a magyar jog egy kiegészítő elvet alkalmaz. Ez a területi elv, latinul *Ius Soli*, ami azt mondja ki, hogy abban az esetben, hogyha a gyermek szülőjének kiléte nem állapítható meg, de a gyermeket Magyarországon találták, akkor a gyermek magyar állampolgár lesz.

A következőkben át kell térnem arra az esetre, amikor nem születésnél fogva szerzi meg valaki a magyar állampolgárságot, hanem azt követően szeretne magyar állampolgár lenni. Ilyenkor már az állampolgárság megszerzéséről beszélünk, és a megszerzés módjai a következők: A leggyakoribb megszerzési mód a honosítás. Honosítás akkor történhet például, amikor egy külföldi állampolgár ide jön Magyarországra, szimpatikus neki hazánk, és kérvényezi ezt az illetékes magyar hatóságtól. Ehhez igazolnia kell különböző feltételeket, meghatározott ideig Magyarországon kell laknia, megélhetését, lakhatását kell igazolnia. Igazolnia kell azt, hogy büntetlen előéletű és nincs ellene folyamatban büntetőeljárás, honosítása, a magyar köztársaság érdekeit nem

Monori Gábor – Jogi alaptan 3. rész
Előadás leirat

sértheti a kérelmezőnek, és alkotmányos ismeretekből magyar nyelven eredményes vizsgát kell tenni. A honosításnak vannak kedvezményes esetei, de ez most nem tárgya a mi előadásunknak, mert ezt alkotmányjogi ismeretekből tanulni fogják majd a Kolleginák és a Kollegák. Viszont az állampolgárság megszerzési módjának két típusáról még beszélnem kell, a visszahonosításról elsőként. Visszahonosítással az szerezheti meg a magyar állampolgárságát, aki korábban arról lemondott. Tehát előfordulhat, hogy valaki elhagyja Magyarországot, ugye ez az utóbbi időszakban tapasztalható, de úgy gondolja, hogy külföldön mégsem, lemond a magyar állampolgárságáról, miután elhagyta az országot, de látja azt, hogy külföldön nem tud olyan módon megélni, mint ahogy tervezte, és vissza szeretne jönni Magyarországra, vissza szeretné kapni a magyar állampolgárságát. Ezt minden további nélkül megteheti, az állampolgársági törvényünk biztosítja ennek a lehetőségét. A honosításnál említett öt feltétel közül itt már csak hármat kell igazolni. Az, hogy a megélhetése, lakhatása Magyarországon biztosított, a visszahonosítása nem sértheti a Magyar Köztársaság érdekeit, illetőleg büntetlen előéletű legyen az illető. Utolsó megszerzési mód a nyilatkozattétel. Nyilatkozattétellel elsősorban az szerezheti meg a magyar állampolgárságát, akit attól korábban megfosztottak. 1956 után nagyon sok magyar emigrált, disszidált, és ez azt jelenti, hogy engedély nélkül tartósan külföldre távozott. A magyar állam ekkor megfosztotta őket az állampolgárságuktól. Ez egy elég antidemokratikus intézkedés volt, ezért a rendszerváltást követően az állampolgársági törvényünk visszahozta azt a lehetőséget, hogy ezeknek a személyeknek nem kell igazolniuk mást, csak hogy megfosztották magyar állampolgárságuktól, és csak egy nyilatkozatot kell tenniük arra vonatkozóan, hogy szeretnék visszakapni magyar állampolgárságukat. Az állam fogalmának harmadik alkotóelemével, az állami szuverenitással folytatjuk. Az állam szuverenitásának két típusát különböztetjük meg. A belső szuverenitást, Summa potestas latinul, és a külső szuverenitást, az Aequalis potestas-t. Először kezdjük a belső szuverenitással. Mit jelent? Azt, hogy az adott országon belül nincs olyan szervezet, amely nagyobb hatalommal rendelkezne, mint az állam. Azaz az államot illeti meg a főhatalom, amely alapján megalkothatja alkotmányát, jogrendjét és rendelkezhet a legális kényszer monopóliumával. Azaz például a hadsereggel, a rendőrséggel. A külső szuverenitás, az Aequalis potestas, az állam nemzetközi jogi jogképességét, függetlenségét jelenti. Azt, hogy az állam

Monori Gábor – Jogi alaptan 3. rész
Előadás leirat

a nemzetközi közéletben más államokkal egyenrangú félként léphet fel és köthet nemzetközi szerződéseket.

A szuverenitás témakörében két szuverenitás típust kell még megismerniük, a nemzeti szuverenitás a következő. Sokáig ugyanazt értették az emberek állami és nemzeti szuverenitás alatt. A nemzetállamok kialakulásával azonban a nemzeti szuverenitás önálló jelentést nyert. Nézzük, mit jelent a nemzeti szuverenitás - a nemzet önrendelkezési jogát jelenti. Ez alapján egy nemzet dönthet arról, hogy belép-e egy államalakulatba, vagy hogy kilép-e egy államalakulatból, illetve, hogy önálló államot alkot-e. Önöknek példát is kell említeni majd a nemzeti szuverenitás megnyilvánulására, úgyhogy hadd segítsek Önöknek azzal, hogy ilyen például az önálló Katalónia kialakításának igénye Spanyolországban. Ilyen az önálló Palesztin Állam kialakításának igénye a Közel-Keleten. Aztán Törökország-Irak határán egy 30 milliós nemzet, a kurdok élnek, és szeretnék önálló államot alkotni. De Önök is hozhatnak bármilyen példát a nemzeti szuverenitás megnyilvánulására. Az utolsó szuverenitás típus a népszuverenitás. A népszuverenitás tartalmának kidolgozása Jean-Jacques Rousseau-hoz kötődik, ugye a felvilágosodás egyik legnagyobb filozófusa volt. A népszuverenitás azt jelenti, hogy a legfőbb hatalom birtokosa a nép, amely hatalmát vagy közvetlenül, népszavazás útján, vagy közvetve, választott képviselői útján gyakorolja.